ליקוטי ופסקי הלכות
"חוקי חיים"

ותלמדם "חוקי חיים" לעשות רצונך בלבב שלם

חוקי חיים

שע"י "חדר הוראה"

שבונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

נא לא לעיין בגליון בשעת התפילה וקריאת התורה

דיני צורות אדם | **פרשת וירא תשפ"ז**

391

לאו ד"לא תעשון אתי"

"לא תעשון אתי"

א. בגליון האחרון (390) הבאנו כמה יסודות באיסור תורה ד"לא תעשון אתי", ונחזור על כמה דברים כהקדמה לגליון הנוכחי.

ב. **"לא תעשה לך פסל וכל תמונה".** הלאו ד"לא תעשה לך פסל" הוא אזהרה שלא לעשות שום פסל או דמות כשהכוונה היא לעבודה זרה, להשתחוות להם או לעבדם [ויש לציין שתמונה הכתובה בקרא, אין הכוונה למה שאנו קוראים 'תמונה' אלא הכוונה היא האיסור ליצור צורה בולטת בתלת מימד, אפילו כשאינה מוגדרת כפסל].

ג. **שמש ירח וכוכבים.** "לא תעשון אתי" הוא לאו שלא ליצור צורות של הגופים הנמצאים בשמים, 'אתי' - מה שנמצא איתי, כמו מלאכים, שמש, ירח וכוכבים, ועל דין זה הארכנו בגליון האחרון, שאפילו אם לא צוייר הציור לשם עבודה זרה רק לנוי, לקישוט או לאמנות בלבד אסור (אות ב'), והאיסור הוא לא רק כשהציור בולט אלא גם כשהוא שוקע (שם אות ז'), ובציור על נייר כשהציור שטוח נחלקו הפוסקים והרבה נוקטים לחומרא (שם אות ח' ט'), ואפילו אם לא ציירוהו אלא קיבלוהו, עדיין קיים איסור להשהות אותו עכ"פ מדרבנן (אות ה').

ד. וכמו כן הבאנו כמה תנאים והיתרים כגון שהאיסור הוא רק בציור של הצורה בשלימותה אבל אם משמיטים מקצת מהצורה מותר (אות כ'), או שלא אסרו אותו אם הוא במקום רבים (אות י"ט), וכמו כן כשהציור הוא כדי להתלמד, להבין ולהורות (אות כ"ה והלאה).

צורת אדם

לא תעשון 'אותי'

ה. בגליון הנוכחי נתמקד באיסור לייצר צורת אדם, את דיניו ותנאיו לאיסור, והאם יש מקום להקל במשחקי ילדים להחזיק בובות, 'מצוה קינדער', 'פליימובייל' וכדומה.

ו. גם ייצור של צורת אדם נכלל בלאו ד"לא תעשון אתי" וכמו שנדרש בגמ' (ר"ה דף כ"ד ע"א) "לא תעשון אותי", יש מפרשים הטעם משום שעל צורת האדם נאמר "בצלם אלוקים עשה אותו", וא"כ צורת אדם יכולה כביכול לסמל את צלם אלקים (ריטב"א שם), וי"מ שצורת האדם היא הצורה שהקב"ה מתראה בה לנביאים (רבינו חננאל).

ז. **אפילו לשם נוי.** האיסור ליצור צורת אדם אינו רק כשמיוצר לשם עבודה זרה, אלא אפילו אם נעשה לסתם נוי ולקישוט או מעשה אמנות, גם אסור מן התורה (רמב"ם פ"ג ע"ז ה"י).

איסור שהייה

ח. מבואר בגמ' ופוסקים שאע"פ שהאיסור מן התורה הוא דוקא בעשייה, דהיינו ליצור פסל או ציור בולט בצורת אדם, מ"מ אף אם נעשה ע"י אחרים בהיתר כגון ע"י נכרי ושלא לשם עבודה זרה, קיים בו איסור דרבנן להשהות את הפסל ברשותו עכ"פ מדרבנן מפני חשד אולי עשאו כדי לעבדו (רמ"א סי' קמ"א ס"ג, ביאור הגר"א סקי"ז, חכ"א פ"ה אות ה' ו') או משום מראית העין שעבר על לאו ד'לא תעשון איתי' (תוס' ע"ז), [וי"א שאפילו מן התורה אסור להשהות (ר"ן)].

איסור שהייה בזמן הזה

ט. **מיקל.** יש הסוברים שמותר להשהות צורת אדם בזמן הזה דכיון דאינו אלא משום חשד, וידוע שבזמן הזה לא עובדים עבודה זרה לסתם צורת אדם, [ואותו איש וחביריו עושים אותם משונים] משום כן מותר להשהותה, ועפי"ז יש מתירים להחזיק כל מיני צורות אדם כגון בובות, ופיסלונים וכדומה כשמיוצרים ע"י נכרי ואין איסור על הישראל אלא להחזיקם, וכאן מותר משום שאין דרך לעבוד לצורת האדם בזמן הזה (מקור חיים הובא בדרכי תשובה סי' קמ"א סקח"י, חכ"א כלל פ"ו ס"ו, נצי"ב בהעמק שאלה סי' נ"ז סוף אות ג').

י. **מחמיר.** אבל רבים חולקים על היתר זה, משום שאין כן משמעות הפוסקים (רמ"א ס"ג, ש"ך סקט"ו, ט"ז י"ט), וכמו כן היום התברר שהרבה נכרים במזרח הרחוק עובדים גם לצורת אדם, והשטות התרחבה גם לשאר מקומות בעולם [ואפילו לארץ ישראל ל"ע, וכדוגמת זה הופיע בפסטיבל התועבה והשחץ 'סופרנובה' ליד עזה ביום שמחת תורה בשביעי לאוקטובר..], ולכן נפל ההיתר לבירא, ואכן קיים הטעם מפני החשד (שו"ת משנת יוסף חי"א סי' קמ"ו).

אמירה לנכרי

יא. אסור לומר לגוי לעשות פסל, בובה או צורת אדם האסורה, משום איסור אמירה לנכרי, שהרי איסור אמירה לנכרי אינו מוגבל רק לאיסורי שבת אלא שייך לכל איסורי התורה, ולכן אסור לישראל להזמין מחברה שאינו יהודית שייצר צורות אדם האסורות משום איסור אמירה לנכרי (תוס' ע"ז דף מ"ג ע"ב ד"ה שאני, ש"ך יו"ד סי' קמ"א סקכ"ג, שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' נ"ד, חכ"א שם), אם לא שהוא לצורך מצוה שאז יש מקום להקל בדין אמירה לנכרי (תוס' שם).

בולטת או שוקעת

יב. **רק בולטת.** נחלקו הראשונים באיזה סוג צורה אסור ליצור צורת אדם, יש מהראשונים הסוברים שהאיסור לייצר צורת אדם הוא דוקא בצורה בולטת דהיינו שחלקי הגוף בולטים כתלת מימד, אבל לא כשהם שקועים בעומק או שהם שטוחים על שטח שטוח (ר"ת, רא"ש, ר"מ, טור), והטעם (הבאנו גליון 390 אות ז') לפי שאנו רואים אדם אמיתי בשלשה ממדים, לכך האיסור לעשות צורתו הוא גם רק בתלת מימד.

יג. **גם שוקעת.** ויש ראשונים שסוברים שגם ציור עם צורה שוקעת אסור שהתורה לא הבחינה בין צורה שוקעת לבולטת (מהר"ם מרוטנברג, רמב"ן, ר"ן).

יד. **שטוח.** ולפי מש"כ לגבי צורת ירח וכוכבים (גליון 390 אות ט') שציור על מקום שטוח דינו כשוקעת, יש להחמיר אף בציור.

טו. **למעשה.** דעת השו"ע והפוסקים (יו"ד סי' קמ"א ס"ד) שצורת אדם אינה אסורה אלא בבולטת, וכך נוקטים הלכה למעשה, אמנם יש שמחמירים כדעת האוסרים צורת אדם אף בשוקעת (ט"ז סקי"ב), ויש שכתבו שראוי לחוש לדבריו (חכ"א כלל פ"ה ס"ג).

שעות קבלת הקהל "בחדר הוראה" רח' מנחת יצחק 20 ירושלם | טל: 052-7619332 | paskenshtibel@gmail.com

ימים א-ה: 4:30 אחה"צ עד 8:00 בערב | יום ו': 10 עד 11 בבוקר, ומשעה לפני הדלקת נרות

הצורה האסורה

כל הגוף או רק ראש

טז. **כל הגוף.** נחלקו הראשונים אם האיסור לעשות צורות אדם הוא דוקא כשעושה גוף שלם עם הראש, או שאסור אפילו צורת הראש בלי הגוף, יש הסוברים שדווקא גולם שלם דהיינו הגוף יחד עם הראש מהווה איסור אבל צורת הראש בלי גוף שלם מותר גם בעשייה וכל שכן בשהייה (רא"ש ע"ז פ"ג סי' ה'), וכך נפסק בשו"ע ורמ"א (סי' קמ"א ס"ז, שו"ת חת"ס ח"ו סי' ד', שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' ק"ע).

יז. **גם ראש לבד.** אמנם יש הסוברים שבצורת אדם גם חלק מהגוף אסור וכן הראש לבד אסור (סמ"ג, מהרי"ט יו"ד ח"ב סי' ל"ה, ש"ך סקל"ב), וכל שכן כשכל צורת ואברי הפרצוף מופיעים שאסור (יעב"ץ ח"א סק"ע הובא בפתח"ח סק"י, שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קל"ד אות ב' וג').

יח. **גוף שלם וראש אטום.** יש שמחמירים כשקיימת צורת של גוף שלם עם ראש גם אם אברי הראש אינם בולטים והראש אטום, כמו 'לגו' (אות ל') (יעב"ץ שם), אבל רוב הפוסקים דנים אותה כחסרה מחלקי אברי הראש ומתירים (מהרי"ט יו"ד סוף סי' ל"ה, שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קל"ד אות ב' וג').

פרצוף הפנים

יט. **מבט חזיתי [front profile].** הצורה האסורה היא כשמייצרים פסל שמופיע בו עכ"פ פרצוף הפנים במבט חזיתי עם שתי עיניים, שתי אזניים, אף ופה אפילו אם לא עשה את הצד האחורי של הראש, אבל אם סימא עין אחת או חתך את האוזן או האף, אין זה נחשב כראש שלם ומותר (ש"ך סוף סקכ"ה, שו"ת חת"ס הובא בדרכ"ת סק"א).

כ. **מבט צדדי [side profile].** כמו כן אם יצר את צורת הפרצוף בולטת במבט מן הצד כגון עם אוזן אחד ועין אחד, הרי זה מותר (חכמ"א כלל פ"ו ס"ד), ומצוי הוא במטבע שיש פרצוף של ראש המדינה ובדרך כלל הוא מבט צדדי ולא חזיתי ולכן מותר להחזיקו.

פגימת צורת האדם

כא. כשאדם משיג צורת אדם, דהיינו שהוא לא עשאו אלא בא לידו או שקנה אותו דהיינו שהוא בעצמו לא עבר על לאו דעשיית צורת אדם, והשאלה היא רק האם מותר להחזיקה בידו שהוא רק איסור דרבנן, מאחר שנפסק שרק צורה שלימה אסורה (אות י"ט), המציאו הגמ' והפוסקים עצה שאם פוגמים אחד מאברי הפסל באופן שניכר החסרון, מותר להמשיך להחזיקו, ולכן אם פוגמים אחת מהאזניים, או מהעיניים, האף וכדומה באופן שניכר לכל, הסכימו הפוסקים שאפשר להמשיך להחזיקו ואינו עובר על איסור דרבנן של שהיית פסל (שו"ת חת"ס הנ"ל ועוד).

צורות מבוזות

כב. הפוסקים דנו בצורה שהיא צורה מבוזה שבעצם לא היו עובדים אותה לעבודה זרה כלל אם גם היא בכלל האיסור, או שי"ל שלא דורשים טעמא דקרא, והתורה אסרה בכל אופן אפילו כשאין צד שיעבדו אותה לע"ז (עי' מהרי"ט ח"ב סי' ל"ה, שו"ת חת"ס יו"ד סי' קכ"ח).

כג. **בעשייה או בשהייה.** כמעט כל הפוסקים נקטו שאין בסברה זאת בכדי להתיר עשייתה לפי שהוא איסור תורה (כנ"ל אות ז'), אבל עכ"פ לגבי איסור דרבנן של שהייה - להחזיק צורה שנעשתה ע"י אחר בהיתר כגון נכרי, הרבה פוסקים סוברים שאפשר לסמוך על סברה זאת ולנקוט שצורה שאסור להשהותה היא דוקא צורה מכובדת שיש מי שהיה עובד אותה כפסל, אבל צורות מבוזות שאין צד בכלל שיעבדו אותן כע"ז, אין איסור עכ"פ בשהייתן (שו"ת מחזה אליהו ח"ג סי' ע"ג).

ראש קלקר לפאה [Polystyrene sheitel head]

כד. ראש קלקר העשוי להחזיק פאה נכרית, אין בו משום צורת ראש אדם, שהרי הוא עשוי מחומר קל ובזוי ואינו נעשה לנוי אלא להחזיק פאה נכרית, וגם בדרך כלל אין בו בליטות רציניות של אברי הראש, ומ"מ מי שרוצה להחמיר, יכול לחתוך חלק מהאף [מפלאי העולם שאורך הצוואר של ראש הקלקר גדל מדי שנה..].

נתרם לע"נ
ר' יוסף
ב"ר ישראל
ווינברג ז"ל
לקראת היאהרצייט
ע"י בנו ידידנו
ר' מיכאל הי"ו
תנצב"ה

לז"נ מרן החזון איש
רבינו אברהם ישעיהו
ב"ר שמריהו יוסף זצוק"ל
ט"ו מרחשון תשי"ד
נתרם ע"י הרוצה בעילום
שם שיזכה להצלחה
מרובה בכל עניניים

דמויות מיניאטוריות – Miniature figures

בובות - Dolls

כה. דנו הפוסקים לגבי בובות המיועדות לילדים למשחק, האם יש בהם משום איסור צורת אדם, ויש לדון בהן בכמה אופנים, וההיתר העיקרי הוא שהן נחשבות כצורות מבוזות, שהרי לא נזהרים לשים אותן במקום נכבד אלא זורקים אותם ומושלכים על הרצפה באופן בזוי, ולכן מעיקר הדין אין בהן איסור להחזיקן כנ"ל (אות כ"ג) וכך הוא מנהג העולם, ומ"מ אין לסמוך על היתר זה לעשותן או לייצר אותן לכתחילה שהרי קיים בהן חשש איסור תורה, ויש שדנו אולי גם אסור לסחור בהם (פוסק הדור בתשובות והנהגות ח"א סי' תת"ד).

כו. **לפגום בהן.** מ"מ יש מן המחמירים שנוהגים לפגום באוזן, עין או אף של הבובות אפילו כדי להשהותן ברשותו, כדי לחוש לדעות החולקות על הסברא הנ"ל (חזו"א, חוט שני סוף הל' פסח).

פסלונים יודאיקה [Judaica Figurines]

כז. קיימים בשוק היודאיקה פסלונים שהם דמויות מיניאטוריות של צורות אדם כמו כליזמר, חסיד רוקד וכדומה העשויות מכסף טהור או משילוב מתכת ובד והם גוף שלם עם פרצוף עם כל האיברים, והם למכירה כמעט בכל חנויות היודאיקה, ויש לדעת שהם אסורים בין בעשייתם ובין בהחזקתם שהרי אפילו כשנעשים לנוי ולא לעבודה זרה אסורים (כנ"ל ז'), והחברה שמייצרת אותם ביצור ישראל עוברת על לאו 'דלא תעשון אתי', ואם זה בהזמנה מחברה נכרית, עוברים בזה על אמירה לנכרי (לעיל אות י"א), ולכן הקונים אותם מסייעים לדבר עבירה ועוברים על "לפני עוור לא תתן מכשול", ולכן אסור לקנותם, והרבה אנשים לא יודעים את זה כלל וחושבים שאם זה עומד למכירה בחנות שבבעלות יהודית בוודאי שמותר.

כח. **החזקתם.** אם אחד כבר קנה אותם חייב הוא לפגום בצורתם באופן ניכר (כנ"ל אות כ"א) כדי שלא יעבור על איסור דרבנן בהחזקתם (שו"ת מחזה אליהו שם).

כט. **אין להתיר משום אין דרך לעבדם.** ואין בהם את ההיתר של צורה מבוזה כמו בובות הנ"ל (אות כ"ה) שהרי מייחדים להם מקום כבוד בוויטרינה [display case] וכדומה ומחזיקים בהם ימים רבים, וכמו כן אין להתירם משום שאין דרך לעבוד צורה של יהודי כעבודה זרה, שהרי לא חילקו באיסור יצירת צורת אדם לפי הלבוש [ולדאבוננו היום יש שעובדים גם מי שלבוש בלבוש חסידי..]

משחק ילדים

ל. **'לגו' ו'פליימובייל' [Lego & Playmobil].** צורות אדם של חברת לגו ופליימוביל הן גוף שלם עם ראש אטום בלי צורות אברי הפנים, ולכן לרוב הפוסקים אין בהן איסור עשייה (לעיל אות ח"י), ומאחר שהן מיוצרות ע"י חברה נכרית, השאלה היחידה היא לגבי החזקתן בבית יהודי, ולהלכה אין בהן איסור החזקה משום הנ"ל, ובצירוף שהן צורות מבוזות (אות כ"ב) מיוחדות לילדים למשחק על הרצפה וכדומה, הרי אין בהן חשש כלל.

לא. **מצוה קינדער.** אמנם לאחרונה יש חברות יהודיות שמייצרות צורות שונות של יהודים כמשחק ילדים עם כל הגוף וגם צורת אברי הפנים, והשאלה היא על מה הן סומכות לגבי האיסור לייצר צורת אדם (הליכות דיעה, לא תעשון אתי אות ח"י), וכשהם נעשות ע"י חברות נכריות אז השאלה היא רק לגבי החזקתן שהוא רק איסור דרבנן, אבל לייצר אותן ע"י חברה יהודית זו כבר שאלה של איסור דאורייתא בעשייה, ואם החברה בסין שמייצרת אותן היא נכרית אז יש עכ"פ בהזמנתן עכ"פ איסור אמירה לנכרי (לעיל אות י"א) ובקנייתן משום מסייע לדבר עבירה (לעיל אות כ"ז).

לב. ההיתר היחיד שקיים בהן הוא שמשחק ילדים נחשב כגוף מבוזה שדנו הפוסקים שלא יהיה בו איסור (אות כ"ב), אבל כבר הבאנו (אות כ"ג) שהיתר זה מקובל לגבי איסור החזקה ושהיה, אבל לא לגבי עצם הייצור שהוא חשש איסור תורה, ולכן חברות אלו שכוונתן היתה לתקן לטובה שיהיה לילדים צורות יהודיות לשחק ולא צורות של נכרים, וכמו כן אותן חברות יהודיות המייצרות בובות (לעיל אות כ"ה) כגון אלו ששרים 'מודה אני' וכדומה, אולי הן מקלקלות ומביאות לחששות דאורייתא.

לג. והעצה לחברות שמכאן ולהבא לקבל הדרכה מרב מורה הוראה מקובל איך לייצר אותן באופן המותר לרוב הדעות עם איזה פגם באחד מאברי הגוף, וכמו כן לקבל אישור חתום מהרב שיצורף לבובות.

לד. **החזקתן.** ולאלו שכבר קנו אותן, אפשר להם לסמוך להשהותן בביתם כדין צורות מבוזות (לעיל אות כ"ג), והמחמירים צריכים לפגום ולחסר מהן באופן ניכר ומועיל כנ"ל.